

OD REDAKCJI

Podawany do druku rocznik LXXIII (2018) „Prac Polonistycznych” został poświęcony literaturze religijnej i okolicznościowej doby staropolskiej, w szczególności przedmiotem zainteresowania badaczy jest postać prymasa Andrzeja Olszowskiego (1623–1677), zarówno jego biografia, jak i pisarstwo. Jego gniazdem rodzinnym była Olszowa. Pamięć wielkiego syna tej ziemi postanowiono uczcić, organizując uroczyste obchody 340. rocznicy śmierci prymasa. Miało to miejsce w dniach 10–11 września 2017 r. w Olszowie i w Ujeździe. Gospodarze gminy Ujazd zaprosili Zarząd Wydziału I ŁTN: prof. Marię Wichową, prof. Andrzeja Wichra, prof. Annę Wardę oraz przedstawicieli Stowarzyszenia Przyjaciół Wolborza (Tereś Dudę – przewodniczącą i Zenona Puchałę, zastępcę przewodniczącego). Obecny był także pan Mściśław Olszowski, potomek brata prymasa. Zaproszenie przyjął prof. Andrzej Olszowski z Wrocławia, ale nie przyjechał na uroczystości. Polskie Towarzystwo Heraldyczne reprezentowali dr Tomasz Sławiński i Jerzy Mrozowicki. Na odsłonięciu tablicy był także dr hab. Andrzej Skowroński, sekretarz Polskiego Towarzystwa Historycznego.

W następnym dniu obchodów, czyli 11 września 2017 r., w Gminnym Ośrodku Kultury w Ujeździe odbyła się sesja naukowa pt. *Andrzej Olszowski (1623–1677) – prymas, polityk, pisarz*, zorganizowana przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe (ŁTN) we współpracy z gminą.

Pomysł tej konferencji narodził się podczas mojej rozmowy z prof. Pakowskim, który zaprosił mnie na uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci prymasa Olszowskiego. Zaproponowałam wówczas rozszerzenie programu o zorganizowanie tego spotkania naukowego. Prof. dr hab. inż. Zdzisław Pakowski jest pracownikiem Politechniki Łódzkiej, wybitnym specjalistą z zakresu inżynierii chemicznej. To także znakomity badacz dziejów swojej ziemi rodzinnej, autor książki *Olszowa. Historia i ludzie* (Łódź 2014), miłośnik historii. Profesor Pakowski jest bardzo aktywny w poświadczaniu swego lokalnego patriotyzmu wyrażającego się w społecznej aktywności dla dobra lokalnej społeczności. Norwid pisał, że ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek. Profesor nałożył na siebie, jako intelektualista i syn ziemi szczytającej się wybitnym antenatem, obowiązek pokazania chlubnych kart z dziejów swej małej ojczyzny, upowszechnienia wiedzy

o jej przeszłości dla dobra miejscowej społeczności. Czyni to z poczucia, że to on powinien dzieło to podjąć i kontynuować, ponieważ posiada odpowiednie kwalifikacje intelektualne, warsztat naukowy. Mówi o sobie: „amator”. Nasuwa się w tym miejscu potrzeba objaśnienia łacińskiej etymologii tego pojęcia. Wyraz pochodzi od czasownika *amo, -are* – kochać. Właśnie z tej miłości do małej ojczyzny, ze szlachetnych pobudek podjął wieloletni wysiłek badawczy, który stał się pasją poznawczą, działaniem *pro publico bono*. Zdzisław Pakowski nie używa wielkich słów, jakich nie brakuje dzisiaj w życiu publicznym, za którymi zresztą kryje się pustka duchowa i parcie na karierę, tylko działa, ciężko pracuje, zdobywa i pomnaża wiedzę o przeszłości Olszowy, robi to bezinteresownie, nie dla zysku czy innych korzyści. Muszę podkreślić, że nasza współpraca przy organizowaniu konferencji przebiegała bardzo harmonijnie. Wspólnie ustaliliśmy listę badaczy przygotowujących referaty, ja działałam na forum ŁTN, profesor wziął na siebie kontakty z władzami gminy Ujazd. Wydział I ŁTN od lat z powodzeniem podejmuje inicjatywy prezentowania badań naukowych na temat dziejów miejscowości mniejszych, mających piękne karty historii, na konferencjach organizowanych właśnie na ich terenie. Mam za sobą udaną współpracę na tym polu ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Wolborza i władzami tego miasta, co zaowocowało opublikowaniem dwu tomów materiałów pokonferencyjnych. Do przygotowania referatów udało się nakłonić badaczy posiadających w swym dorobku publikacje na temat rodu prymasa Olszowskiego i jego twórczości literackiej.

Ks. prof. dr hab. Waldemar Gliński z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, autor monografii *Dzieje parafii św. Wojciecha w Ujeździe* (Łódź 2006), wygłosił referat pt. *Andrzej Olszowski jako fundator kościoła w Ujeździe*. Referent, historyk i znawca dziejów tej miejscowości, omówił w swym wystąpieniu rolę prymasa Olszowskiego przy fundacji kościoła pw. św. Wojciecha w Ujeździe.

Bardzo odkrywcze było wystąpienie dr. hab. Zofii Wilk-Woś, profesora Społecznej Akademii Nauk w Łodzi. W referacie pt. *Działalność kościelna arcybiskupa Olszowskiego* pokazała aktywność tego dostojnika jako arcybiskupa archidiecezji gnieźnieńskiej oraz prymasa Polski i Litwy. Autorka wykorzystała w swych ustaleniach nieznanne dotąd badaczom źródła, znajdujące się w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie.

W następnym wystąpieniu, pt. *Działalność polityczna podkanclerzego koronnego Andrzeja Olszowskiego w latach 1669–1670*, dr Tomasz Stolarczyk z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego omówił w zarysie działalność polityczną podkanclerzego koronnego w szczytowym okresie jego kariery: opisał zabiegi tego księcia Kościoła wokół elekcji Michała Korybuta Wiśniowieckiego na króla Polski oraz starania o rękę Habsburżanki dla nowego władcy, a także jego aktywność na sejmach walnych w 1670 r. i konfrontację z profrancuską opozycją w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Następnie w referacie pt. *Pisarstwo prymasa Andrzeja Olszowskiego (1623–1677)* przedstawiłam dorobek literacki podkanclerzego. Starłam się pokazać, jak bogata i wartościowa była twórczość literacka Olszowskiego i jak pilna jest potrzeba wprowadzenia jej na karty historii literatury polskiej.

Kolejne wystąpienie, pt. *Krąg rodzinny prymasa Andrzeja Olszowskiego*, historia, dra Tomasza Sławińskiego z Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa w Warszawie poświęcone zostało genealogii rodziny Olszowskich.

Następny referent, dr Łukasz Ćwikła, pochodzący z Ujazdu pracownik Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego, w wystąpieniu pt. *Przodkowie prymasa Andrzeja Olszowskiego, czyli o początkach rodziny Olszowskich i ich herbie Prus II* opowiedział o antenatach A. Olszowskiego. Przedstawił w nim również herb szlachecki Prus II, którym pieczętował się prymas.

Jako kolejny z prelegentów wystąpił wspomniany już prof. Zdzisław Pakowski. W swoim referacie pt. *Dzieje wsi gniazdowej Olszowskich herbu Wilczekosy* zaprezentował historię miejscowości rodowej arcybiskupa Olszowskiego.

Ostatnia referentka, dr hab. Anna Ryś, prof. Uniwersytetu Gdańskiego, przygotowała bardzo odkrywczy referat zatytułowany *O dyskursie Olszowskiego De archiepiscopatu gnesnensi*. Do tej pory ten ważny utwór nie był przedmiotem badań, uczeni ograniczali się w wypowiedziach o tym tekście do kilku ogólnikowych opinii. Prof. Ryś przeprowadziła wnikliwą charakterystykę tego historycznego dzieła prymasa, opartego na skrupulatnie gromadzonych materiałach źródłowych. To bardzo ważny głos w dyskusji o piśmiennictwie kościelnym Olszowskiego.

Mam przekonanie, że ujeżdżka konferencja może być uznana za udaną, a przede wszystkim potrzebną. Przyjechali prawdziwi pasjonaci i miłośnicy historii. Plon naukowy wydaje mi się wartościowy, co potwierdzili recenzenci. O potrzebie tej konferencji świadczyła intensywne dyskusja, którą musieliśmy ograniczać z braku czasu. Sądzę, że jej materiały po wydaniu drukiem staną się punktem wyjścia i źródłem inspiracji dla wielu kolejnych badaczy.

Po rozprawach o życiu i twórczości Andrzeja Olszowskiego zamieszczono artykuły stanowiące porównania i konteksty dla prac o prymasie. Dotyczą one piśmiennictwa okolicznościowego i religijnego epok dawnych. Profesor Juliusz Domański przygotował studium na temat homilii Filipa Kallimacha o ośmiu błogosławieństwach ewangelicznych. Ta odkrywcza praca jest punktem wyjścia do dalszych badań nad omawianym tekstem renesansowego humanisty, w tym do poszukiwania źródła jego inspiracji. Bartosz Ejzak, doktorant, wnikliwie przeanalizował koegzystencję nauki stoickiej z wartościami chrześcijańskimi w *Żywocie człowieka poczciwego* Mikołaja Reja. Pokazał, jak myśl Seneki została wprzęgnięta na usługi renesansowej dydaktyki, kształtującej światopogląd chrześcijan doby renesansu. Profesor Małgorzata Krzysztofik zaprezentowała w swym artykule analizę sztuki przekładu tłumacza *Historii o Heliaszu proroku (1572)*. Ukazała zarówno

piękno parafrazy tej biblijnej opowieści, jak i jej walor dydaktyczny. Doktor Grzegorz Trościński, znakomity znawca piśmiennictwa okolicznościowego, omówił tym razem paszkwile na biskupów: Hozjusza, Lipskiego i Szembeka. Są to utwory z obszaru okolicznościowej poezji politycznej, z czasów bezkrólestwa po śmierci Augusta II Sasa i walki jego syna, Augusta III, ze Stanisławem Leszczyńskim. Badacz zajął się utworami zapomnianymi, od dawna czekającymi na zainteresowanie historyków literatury. Profesor Piotr Bucharkin wziął na warsztat dzieło osiemnastowiecznego pisarza Wasilija Triediakowskiego, jako tłumacza francuskiego pisarza Pawła Telemanta (Talleymana), *Podróż na Wyspę Miłości*. Badacz wykazał, że zainteresowanie rosyjskiego twórcy tekstem francuskim wynikało z aktualnej w czasach Piotra I idei prezentowanej przez francuskiego literata. Rozprawa ta ma dużą wartość poznawczą. Dział ten zamyka praca prof. Tomasza Pudłockiego, *Challenging the reality – James MacCracken as a lecturer at the Jagiellonian University (1946–1948)* dotycząca zmierzenia się z rzeczywistością przez Jamesa MacCrackena jako wykładowcy na Uniwersytecie Jagiellońskim (1946–1948). Celem artykułu jest przedstawienie i omówienie dwóch lat pracy MacCrackena na UJ (w latach akademickich: 1946/1947 i 1947/1948). Autor artykułu stara się udzielić odpowiedzi na trzy zasadnicze pytania: dlaczego lata te były kluczowe dla nauki języka angielskiego w Krakowie, jak wyglądała współpraca samego MacCrackena ze studentami i profesorami UJ, a także, czy pobyt MacCrackena w Krakowie był jakąkolwiek formą kontestowania rzeczywistości w powojennej Polsce?

Ostatnią część tomu wypełniają rozważania na marginesie lektur. Monika Sulejewicz-Nowicka omówiła tom *Wybrane karty z dziejów Wolborza. Materiały z konferencji naukowej z okazji 950-lecia miasta (10 X 2015)*, pod red. Marii Wichowej, Łódź 2016. Małgorzata Wojtowicz oceniła książkę *Rozmyślanie przemyskie. Świadectwo średniowiecznej kultury religijnej*, pod red. Jerzego Bartmińskiego, Artura Timofiejewa, Przemyśl 2016, s. 221. Krzysztof Obremski natomiast zrecenzował publikację *Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej*, t. VII: *Literatura, historia, język*, pod red. Piotra Borka i Marcelego Olmy, Kraków 2017.

W lutym br. zmarł dr Andrzej Obrębski. Zamieściłam zatem krótkie wspomnienie i zarazem pożegnanie naszego kolegi, który przedwcześnie odszedł na wieczny odpoczynek.

Należy żywić nadzieję, że siedemdziesiąty trzeci rocznik „Prac Polonistycznych”, tym razem zawierający prace poświęcone piśmiennictwu epok dawnych, poszerzy wydatnie wiedzę o problemach, które od dawna czekały na swego badacza.

Maria Wichowa